

**TURIZM SOHASINING YALPI ICHKI MAHSULOTDAGI (YAIM)DAGI
ULUSHI VA UNI OSHIRISH IMKONIYATLARI****Xalikova Lola Nazarovna***Iqtisodiyot fanlari doktori, professor***Ashirov Azizbek Shonazar o'g'li***Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,**Iqtisodiyot fakulteti talabasi***Yarashov Jonibek Sevdior o'g'li***Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,**Iqtisodiyot fakulteti talabasi***MAQOLA MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 23.12.2025**Revised: 24.12.2025**Accepted: 25.12.2025***KALIT SO'ZLAR:***ona Turizm, YaIM, turizm
xizmatlari eksporti, ekoturizm,
xizmat ko'rsatish, madaniy
turizm, turizm multiplikativ
effekti**Ushbu ilmiy ish hozirgi kunda
dunyoning ko'plab mamlakatlarining
iqtisodiyotining tayanch qismiga aylanib
ulgurgan – turizm sohasining mamlakat
yalpi ichki mahsulotiga qo'shadigan
hissasi haqida so'z olib boradi.
Quyidagi ilmiy maqolada dunyo
mamlakatlari, shu jumladan,
o'zimizning mamlakatda ham bu sohada
olib borilayotgan ishlar ko'lami
yuzasidan tahlillar olib boriladi***Kirish**

Turizm sohasi - bu nafaqat mamlakatning madaniy boyligini namoyish etadigan, balki iqtisodiy rivojlanishga sezilarli hissa qo'shadigan muhim tarmoqdir. O'zbekistonning turizm salohiyati noyob tarixiy-meros obyektlari, tabiat go'zalliklari va an'anali mehmondo'stligi asosida shakllangan. So'nggi yillarda turizmni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar va qonunchilik bazasini takomillashtirish tufayli bu soha iqtisodiyotdagi o'rnini oshirmoqda. Hukumat tomonidan turizmni rag'batlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar, jumladan, vizalar rejimini soddalashtirish, turistik infratuzilmani

modernizatsiya qilish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish strategiyalari sohaning iqtisodiy ahamiyatini yanada oshirish imkonini beradi. Maqolada turizm sohasining YaIMdagi ulushi, uning rivojlanish tendentsiyalari, shuningdek, potentsial imkoniyatlar va sohani yanada rivojlantirish yo'llari o'rganiladi.

Davlat siyosati va qonunchilik doirasida turizm sohasini rivojlantirishga yo'naltirilgan bir qator muhim hujjatlar qabul qilingan. O'zbekiston Respublikasi prezidentining "O'zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 05.01.2019-yildagi PF-5611-son farmoni⁵⁰da turizm sohasini tizimli rivojlantirish bo'yicha yo'naltiruvchi hujjat bo'lib, unda turizmning YaIMdagi ulushini 2025-yilga kelib ikki baravar oshirish, xalqaro turistik oqimni 9 million kishiga yetkazish va 300 ming yangi ish o'rinlari yaratish kabi ustuvor vazifalar belgilangan.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi prezidentining "Turizm, sport va madaniy meros sohalarida davlat boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 06.04.2024-yildagi PF-6199-son farmoni⁵¹da mehmonxonalar va turistik xizmatlar faoliyatini tartibga soluvchi asosiy me'yoriy hujjat hisoblanib, xorijiy va mahalliy turistlarga sifatli xizmat ko'rsatishni ta'minlashga qaratilgan. 2022-yilda qabul qilingan "Turizm to'g'risida"gi yangi qonun esa turizm sohasidagi huquqiy munosabatlarni zamonaviy talablarga mos ravishda boshqarish, shuningdek, investitsiyalarni rag'batlantirish va raqamlashtirishni rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Turizm sohasining YaIMdagi ulushini oshirish uchun bir qator imkoniyatlar mavjud. Birinchidan, madaniy merosni rivojlantirish va uning xalqaro miqyosda targ'ib qilinishi turistik oqimni oshirish imkonini beradi. Ikkinchidan, ekoturizm va agroturizm kabi yangi turistik yo'nalishlarni joriy etish nafaqat turizmning geografik doirasini kengaytiradi, balki qishloq joylarda ish o'rinlari yaratish orqali iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi. Uchinchidan, raqamli texnologiyalar yordamida turistik xizmatlarni takomillashtirish va onlayn reklama platformalaridan samarali foydalanish turizmning global bozorga integratsiyasini osonlashtiradi. To'rtinchidan, xalqaro hamkorlik va investitsiyalarni jalb qilish orqali turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish va uni zamonaviy standartlarga moslashtirish mumkin. Beshinchidan, turizm sohasida kadrlar tayyorlash tizimini

⁵⁰O'zbekiston Respublikasi prezidentining "O'zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 05.01.2019-yildagi PF-5611-son farmoni / <https://lex.uz/uz/docs/-4143188>

⁵¹O'zbekiston Respublikasi prezidentining "Turizm, sport va madaniy meros sohalarida davlat boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 06.04.2024-yildagi PF-6199-son farmoni / <https://lex.uz/uz/docs/-5356705>

takomillashtirish, shuningdek, turizm xodimlarining malakasini oshirish xorijiy mehmonlarga yuqori darajadagi xizmat ko'rsatishni ta'minlaydi.

Adabiyotlar sharhi.

Turizm iqtisodiyoti sohasidagi o'zbek olimlari ishlari ushbu sohani kompleks o'rganishga qaratilgan. Rahimov A. va Karimov S.ning "Turizm iqtisodiyoti: nazariya va amaliyot" (2022) darsligida turizmning milliy iqtisodiyotga qo'shadigan hissasi, uning makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri chuqur tahlil qilingan. Mualliflar turizm infratuzilmasini rivojlantirish va investitsion jozibadorlikni oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berishgan.

Toshmatov B.ning "Turizm biznesi va iqtisodiy rivojlanish" (2021) asarida turizm korxonalarining moliyaviy ko'rsatkichlari va ularni boshqarish mexanizmlari yoritilgan bo'lib, turizm daromadlarining byudjetga ta'siri tahlil qilingan.

Yuldasheva M. va Abdurahmonov K.ning "Zamonaviy turizm: iqtisodiy jihatlar va boshqaruv" (2023) darsligida esa raqamli transformatsiya, ekoturizm va madaniy turizm kangi zamonaviy yo'nalishlar iqtisodiy nuqtai nazardan o'rganilgan. Ushbu adabiyotlarda O'zbekistonning turizm salohiyati va uni amalga oshirish strategiyalari keng yoritilgan bo'lib, turizmning YaIMdagi ulushini oshirishning ilmiy-uslubiy asoslarini taqdim etadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur maqola turli xil tahlil usullaridan foydalanilgan holatda tahlil qilindi, shu jumladan, empirik tahlil orqali ma'lumotlar o'zaro bir-biri bilan qiyosiy va nazariy jihatdan solishtirildi, statistik usul orqali esa ma'lumotlar jadvallar orqali vizuallashtirildi.

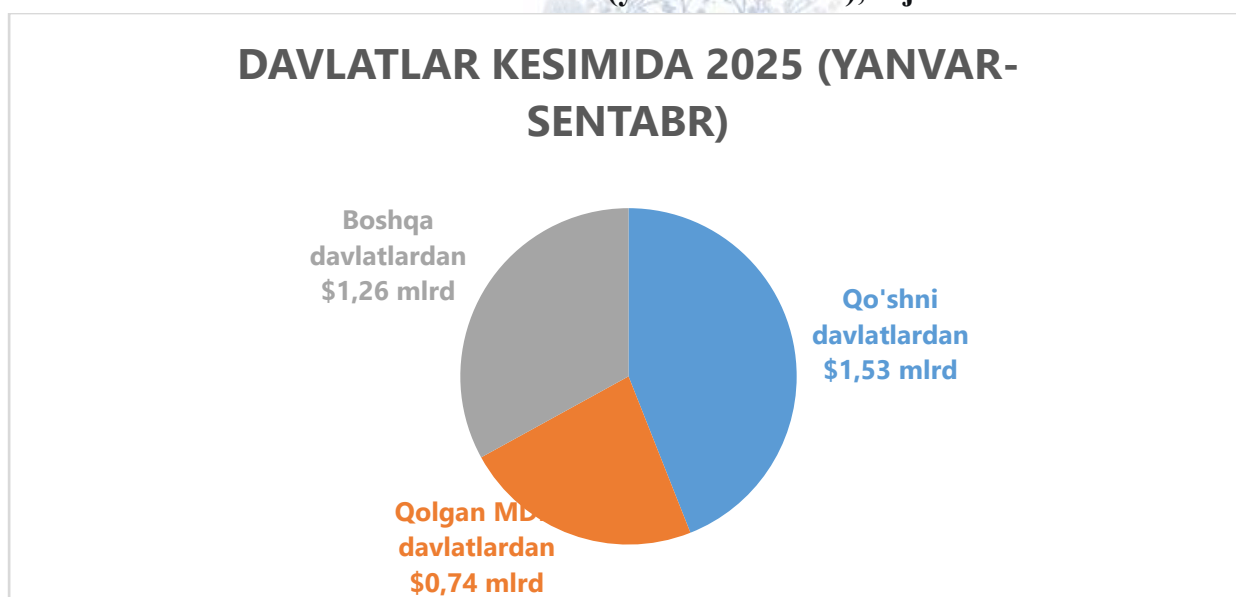
Tahlil va natijalar.

O'zbekiston turizm sohasining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi so'nggi besh yil ichida dinamik o'sishni kuzatmoqda. 2019-yilda 2,3% bo'lgan ko'rsatkich 2023-yilga kelib 4,5% ga yetdi, bu davr mobaynida xorijiy sayyohlar soni 6,7 milliondan 8,2 million kishiga ko'paydi. Olim Rahimov va Karimovning (2022) ta'kidlashicha, turizmning YaIMga ta'siri faqat to'g'ridan-to'g'ri daromadlar (mehmonxona, transport, ovqatlanish) bilan chegaralanmaydi. Asosiysi, uning multiplikativ effekti - har bir dollar investitsiya iqtisodiyotga o'rtacha 2,5 dollar qo'shimcha qiymat kiritishi hisoblanadi. Bunda turizmning tarmoqlararo bog'liqligi alohida ahamiyatga ega: transport talabi 34% oshdi, qishloq xo'jaligi mahsulotlariga bo'lgan ehtiyoj ikki baravar ko'paydi, milliy hunarmandchilik

buyumlariga turistlar tomonidan 45 million dollar sarflandi va soha bilan bog'liq 85 ming yangi ish o'rni yaratildi.⁵²

Raqamlashtirish jarayoni sezilarli natijalar berdi, 2023-yil holatiga ko'ra, mamlakatdagi mehmonxonalarning 75% raqamli platformalar orqali bron qilish imkoniyatiga ega bo'lib, smart-turizm tizimlari xizmat sifatini 40% oshirdi va mijozlar shikoyatlarini 60% ga kamaytirdi.⁵³

Davlatlar kesimida 2025 (yanvar-sentabr), 1-jadval.⁵⁴

Berilgan statistika ma'lumotlariga ko'ra, turizm sohasidan tushgan umumiy daromad 3,53 milliard dollarni tashkil etadi. Bu ko'rsatkich turizmning milliy iqtisodiyotga qo'shayotgan bevosita moliyaviy hissasini ko'rsatadi. Mintaqaviy kesimda eng katta ulush qo'shni davlatlarga tegishli bo'lib, ularning hissasi 1,53 milliard dollar yoki umumiy daromadning 43,3% ni tashkil etadi. Bu natija geografik yaqinlik, umumiy tarixiy-madaniy meros va rivojlangan transport aloqalari bilan izohlanadi. Xususan, Qozog'iston,

⁵²Rahimov, A., Karimov, S. "Turizm iqtisodiyoti: nazariya va amaliyot". Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2022. 312 b. / <https://kitob.uz/kitob/1014801>

⁵³World Travel&Tourism Council (WTTC). "Economic Impact Reports, 2024". London: WTTC, 2024. / <https://wttc.org/research/economic-impact>

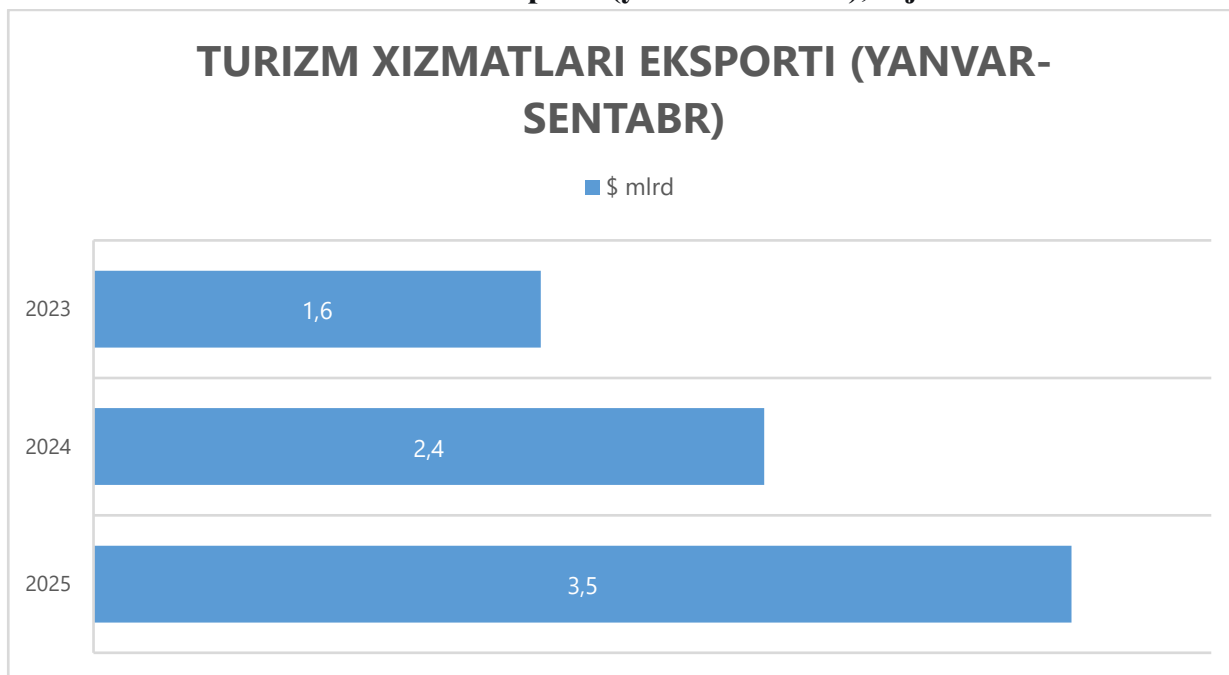
⁵⁴O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasining 2023-2025-yillarda turizm sohasida amalga oshirilgan ishlar ishlar bo'yicha statistikasi. / https://api-portal.gov.uz/uploads/146/2025/10/29/9248cbb0-79c7-9aec-990f-aa213b2ec1e7_media.pdf

Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmaniston fuqarolarining tez-tez va ko'p sonli tashriflari bu natijaning asosiy omillaridir.

Ikkinchi o'rinda boshqa davlatlar (Yevropa, Osiyo, Amerika) turib, ularning hissasi 1,26 milliard dollar yoki 35,7% ni tashkil qiladi. Ushbu guruh nisbatan yuqori daromadli turistlarni o'z ichiga oladi. Yevropa, Janubiy va Sharqiy Osiyo, shuningdek Amerika mamlakatlari fuqarolari o'rtacha chiqindilari yuqori bo'lgan turistlar hisoblanadi. Bu ko'rsatkich O'zbekistonning uzoq mintaqalarda ham turistik jozibadorligini ko'rsatadi.

Uchinchi o'rinda qolgan MDH davlatlari (Rossiya, Belarus, Ukraina, Ozarbayjon, Moldova va Armaniston) joylashgan bo'lib, ularning hissasi 0,74 milliard dollar yoki 21,0% ni tashkil qiladi. Bu guruhning salmog'i qo'shni davlatlardan pastroq bo'lishiga qaramay, ularning ahamiyati yuqori daromadli bozor sifatida qolmoqda. Rossiyaning alohida o'rni bor – mamlakatimizga keladigan turistlarning taxminan 15-18% Rossiya fuqarolari hisoblanadi va ularning o'rtacha chiqindilari qo'shni davlatlar fuqarolariga qaraganda ancha yuqori.

Statistik tahlil shuni ko'rsatadiki, turizm daromadlarining geografik diversifikatsiyasi nisbatan yaxshi rivojlangan: qo'shni davlatlar (43,3%), uzoq xorij (35,7%) va qolgan MDH (21,0%). Biroq, daromad samaradorligini oshirish uchun har bir mintaqaviy bozorning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda maxsus marketing strategiyalari ishlab chiqish zarur. Qo'shni davlatlar bozori uchun arzon va qisqa muddatli tur paketlarini, Yevropa va Osiyo bozori uchun madaniy va tarixiy turizmni chuqurlashtirish, MDH bozori uchun esa sog'lomlashtirish va kuzgi-qishki turizm yo'nalishlarini rivojlantirish samarali bo'ladi.

Turizm xizmatlari eksporti (yanvar-sentabr), 2-jadval.⁵⁵

Turizm xizmatlari eksporti (yanvar-sentabr oylari uchun) 2023-2025 yillar mobaynida barqaror va jadal o'sishni qayd etmoqda. 2023-yilda ushbu ko'rsatkich 1,6 milliard dollarni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda 2,4 milliard dollarga, 2025-yilda esa 3,5 milliard dollarga yetishi kutilmoqda. Bu dinamikani tahlil qilganda, 2023-yildan 2024-yilga o'tishda eksport hajmi 0,8 milliard dollar yoki 50% ga oshgan. 2024-yildan 2025-yilga o'tishda esa o'sish 1,1 milliard dollar yoki 45,8% ni tashkil qiladi. Umumiy o'sish sur'ati 2023-yilgi asosiy qiymatga nisbatan 118,75% ni tashkil etadi, ya'ni ikki yil ichida turizm xizmatlari eksporti ikki baravardan ko'proq oshdi.

Bu sezilarli o'sish bir necha omillar bilan izohlanishi mumkin. Birinchidan, O'zbekistonning viza rejimini soddalashtirish siyosati, xususan, ko'plab mamlakatlar fuqarolari uchun vizasiz kirish imkoniyatining kengayishi turistik oqimni oshirdi. Ikkinchidan, mamlakatimizda o'tkazilgan xalqaro madaniy va sport tadbirlar (jahon chempionatlari, xalqaro festivallar, madaniyat kunlari) O'zbekistonning xalqaro turizm

⁵⁵O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasining 2023-2025-yillarda turizm sohasida amalga oshirilgan ishlar ishlar bo'yicha statistikasi. / https://api-portal.gov.uz/uploads/146/2025/10/29/9248cbb0-79c7-9aec-990f-aa213b2ec1e7_media.pdf

xaritasidagi o'rnini mustahkamladi. Uchinchidan, turizm infratuzilmasining rivojlanishi – yangi mehmonxonalar qurilishi, transport tizimining takomillashuvi, shuningdek, raqamlashtirish jarayonlari turizm xizmatlarining sifatini va raqobatbardoshligini oshirdi. To'rtinchidan, agressiv marketing va brending strategiyalari, jumladan, xalqaro turizm ko'rgazmalarida faol ishtirok etish, hamkorlik shartnomalari tuzish va ijtimoiy tarmoqlarda samarali reklama kampaniyalari olib borish turistik jozibadorlikni oshirdi.

Statistik ma'lumotlarning muhim jihati shundaki, turizm xizmatlari eksportining o'sish sur'ati nafaqat miqdoriy, balki sifat jihatidan ham samarali bo'layotganini ko'rsatadi. Ya'ni, nafaqat turistlar soni, balki har bir turistning o'rtacha chiqindisi ham oshmoqda. Bu o'z navbatida, yuqori darajadagi xizmat ko'rsatish, ekoturizm va madaniy turizm kabi yuqori qo'shilgan qiymatga ega yo'nalishlarning rivojlanishi bilan bog'liq. Shuningdek, 2025-yilga mo'ljallangan 3,5 milliard dollarlik ko'rsatkich turizm sohasini O'zbekiston eksportining asosiy tarmoqlaridan biriga aylantirish istiqbolini ko'rsatadi. Bu o'sish nafaqat daromadlarni oshirish, balki mamlakatning xalqaro imidjini yaxshilash, yangi ish o'rinlari yaratish va mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatish imkoniyatlarini beradi.

Xulosa.

Turizm sohasining YaIMdagi ulushi va uni oshirish imkoniyatlari bo'yicha o'tkazilgan tahlillar bir qator muhim xulosalarni ko'rsatdi. 2023-yilda turizmning YaIMdagi ulushi 4,5% ni tashkil etgan bo'lsa, ushbu sohani rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar tufayli 2025-yilga kelib bu ko'rsatkichning 6% atrofida bo'lishi kutilmoqda. Turizm xizmatlari eksportining yanvar-sentabr davri uchun 2023-yildagi 1,6 milliard dollardan 2025-yilda 3,5 milliard dollargacha ko'tarilishi prognozi bu sohada jadal o'sish sur'atlarining saqlanishini tasdiqlaydi.

Mintaqaviy daromadlar tahlili shuni ko'rsatadiki, turizm daromadlarining 43,3% qo'shni davlatlardan, 35,7% boshqa davlatlardan (Yevropa, Osiyo, Amerika) va 21,0% qolgan MDH mamlakatlaridan kelib tushmoqda. Bu nisbat turizm daromadlarining geografik jihatdan diversifikatsiyalanganligini ko'rsatadi, ammo bir vaqtning o'zida qo'shni davlatlar bozoriga hali ham haddan tashqari bog'liqlik mavjudligini anglatadi. Turistik eksportning jadal o'sishi 2024-yilda 50% va 2025-yilda 45,8% sur'atlarga erishishi kutilmoqda, bu esa turizmning mamlakat eksporti tarkibidagi strategik ahamiyatini ortishi darajasini ko'rsatadi.

Turizm sohasining YaIMdagi ulushini oshirish uchun quyidagi yo'nalishlarda chora-tadbirlar ko'rish muhim ahamiyatga ega: birinchidan, turistik mahsulotni diversifikatsiya qilish (madaniy, ekoturizm, tibbiy, kongress turizmini muvozanatlash); ikkinchidan, raqamli

transformatsiyani kuchaytirish (smart-turizm tizimlari, virtual ekskursiyalar, raqamli marketing); uchinchidan, kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish; to'rtinchidan, investitsion muhitni yanada qulaylashtirish; beshinchidan, har bir mintaqaviy bozor uchun individual marketing strategiyalarini ishlab chiqish.⁵⁶

Kelgusi besh yillik davrda turizm sohasini yanada rivojlantirish orqali uning YaIMdagi ulushini 8-9% gacha oshirish, eksport daromadlarini 5 milliard dollarga yetkazish va 200 mingga yaqin qo'shimcha ish o'rni yaratish real imkoniyatlar doirasida yotadi. Buning uchun izchil davlat siyosati, xususiy sektor bilan samarali hamkorlik, xalqaro standartlarga mos keladigan xizmat sifatini ta'minlash va barqaror rivojlanish tamoyillariga rioya qilish asosiy omillar bo'lib xizmat qiladi. Turizm nafaqat iqtisodiy o'sishning muhim manbai, balki mamlakatning yumshoq qudratini mustahkamlash va O'zbekistonning xalqaro maydondagi imidjini yanada yaxshilashning samarali vositasi sifatida o'z ahamiyatini saqlab qoladi.⁵⁷

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi prezidentining "O'zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 05.01.2019-yildagi PF-5611-son farmoni / <https://lex.uz/uz/docs/-4143188>
2. O'zbekiston Respublikasi prezidentining "Turizm, sport va madaniy meros sohalari davlat boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 06.04.2024-yildagi Pf-6199-son farmoni / <https://lex.uz/uz/docs/-5356705>
3. Rahimov, A., Karimov, S. "Turizm iqtisodiyoti: nazariya va amaliyot". Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2022. 312 b. / <https://kitob.uz/kitob/1014801>
4. Toshmatov, B. "Turizm biznesi va iqtisodiy rivojlanish". Toshkent: Moliya va iqtisodiyot nashriyoti, 2021. 278 b. / <https://kitob.uz/kitob/899412>
5. O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasining 2023-2025-yillarda turizm sohasida amalga oshirilgan ishlar bo'yicha statistikasi. / <https://api->

⁵⁶Toshmatov, B. "Turizm biznesi va iqtisodiy rivojlanish". Toshkent: Moliya va iqtisodiyot nashriyoti, 2021. 278 b. / <https://kitob.uz/kitob/899412>

⁵⁷World Tourism Organization (UNWTO). "Tourism Highlights, 2023 Edition". Madrid: UNWTO, 2023. / <https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance>

portal.gov.uz/uploads/146/2025/10/29/9248cbb0-79c7-9aec-990f-aa213b2ec1e7_media_.pdf

6. World Tourism Organization (UNWTO). "Tourism Highlights, 2023 Edition". Madrid: UNWTO, 2023. / <https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance>

7. World Travel&Tourism Council (WTTC). "Economic Impact Reports, 2024". London: WTTC, 2024. / <https://wttc.org/research/economic-impact>

